

**CORESPONDENȚA DINTRE ELISABETA VAN SUCHTELEN
ȘI DOMNITORUL ALEXANDRU DIMITRIE GHICA – IZVOR
INEDIT AL PERIOADEI REGULAMENTARE**

RALUCA TOMI
(Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”)

Bogatul fond de corespondență dintre Alexandru Dimitrie Ghica și contesa Elisabeta van Suchtelen, aflat la secția de manuscrise a Academiei Române și în arhiva personală a domnitorului de la Arhivele Naționale Istorice Centrale¹, dezvăluie, pe lângă emoționanta poveste de dragoste ce i-a unit pe cei doi, informații prețioase referitoare la istoria Țării Românești din epoca regulamentară și la tumultoasele evenimente din Peninsula italică din preajma și în timpul revoluției de la 1848–1849.

Influența rusă în principatele dunărene, manifestată încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea prin perioadele de ocupație militară, prin prezența consulilor la București și la Iași, s-a făcut simțită și prin pătrunderea unor personalități din aristocrația militară rusă în elita politică din spațiul românesc, prin intermediul căsătoriilor. Atrasă de farmecul, bogăția, strălucirea ofițerilor ruși, de perspectiva pătrunderii în sânul unor importante familii nobiliare rusești, boierimea din Țara Românească și Moldova s-a dovedit foarte dornică de înrudiri cu reprezentanții aristocrației de peste Prut. La rândul ei, aceasta din urmă a fost sprijinită în contractarea căsătoriilor de către politica imperială, care ținea o consolidare a pozițiilor sale în țările române².

Alexandru Dimitrie Ghica, fiul al marelui ban Dimitrie Ghica, frate cu Grigore Dimitrie Ghica, primul domn pământean al Țării Românești, a îndeplinit

¹ Fondul de corespondență de la Biblioteca Academiei Române cuprinde 466 de scrisori originale expediate de contesa Elisabeta van Suchtelen, unele semnate și de Elena van Suchtelen, fiica acesteia, destinatarul fiind Alexandru Dimitrie Ghica. Perioada în care au fost trimise este 1830–1849; în Arhivele Naționale Istorice Centrale, fondul personal Alexandru Dimitrie Ghica, se găsesc scrisorile Elisabetei van Suchtelen din anii 1848–1849. De remarcat că ultimile sunt copii.

² Importanța căsătoriilor ruso-române pentru pătrunderea și consolidarea influenței rusești în perioada secolului al XIX-lea a fost studiată în istoriografia română. Amintim numai câteva titluri: Emanoil Hagi-Mosco, *Căsătoriile ruso-române din trecut*, în idem, *București. Amintirile unui oraș. Ziduri vechi. Ființe dispărute*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995, p. 282–294; Paul Cernovodeanu, *Strategii militare ruse în societatea românească*, în „Arhiva Genealogică”, IV, 1997, nr. 3–4, p. 243–253; Adrian Bogdan Ceobanu, *Ruși și români: diplomație și relații matrimoniale în a doua jumătate a secolului XIX*, în „Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”, Iași, t. XLVII, 2010, p. 181–192 etc.

diferite funcții înainte de a fi numit domn regulamentar: vornic de poliție, cămăraș, caimacam al Craiovei, mare spătar. A fost remarcat de ruși cu prilejul exilului de la Brașov din 1821, când se manifestase ferm pentru alianța cu împăratul Alexandru I, fapt ce a dus la sprijinirea candidaturii sale de către guvernul de la Sankt Petersburg³.

Elisabeta van Suchtelen făcea parte din înalta aristocrație rusă, tatăl său, Iacov Dimitrievici Lanskoi, fiind fratele unuia dintre favoriții împărătesei Ecaterina a II-a, iar mama sa se înrudea cu influenta familie Dolgoruki⁴. A fost soția lui Constantin van Suchtelen, unul dintre fii contelui Piotr Kornilovici van Suchtelen, inginer, general și diplomat de origine olandeză, personalitate apreciată de Ecaterina a II-a, Alexandru I și Nicolae I. Constantin și Elisabeta van Suchtelen au avut trei copii: Elena, Piotr și Natalia.

Alexandru Dimitrie Ghica și contesa van Suchtelen s-au cunoscut la un bal în București, în casele Romanit⁵, iar puternicul sentiment le va influența pe viață destinele. Corespondența contesei a fost scrisă în franceză, dar întotdeauna semnătura era în alfabet chirilic: Safta sau Săftica. În anii 1830-1834, Elisabeta scria din Kiev sau Camenița, însă scrisorile erau trimise prin bunăvoința lui Vladimir Moret de Blaremborg, cumnatul lui Alexandru Dimitrie Ghica, pentru a se păstra aparențele și a nu dăuna prestigiului celor doi corespondenți.

La sfârșitul lui octombrie 1834 contesa părăsea Rusia, iar după un popas de 10 zile la Viena se stabilea pentru o lungă perioadă de timp în Neapole, capitala Regatului celor Două Sicilii, renunțând pentru totdeauna la statutul său social, la familie.⁶ În perioada exilului său voluntar a avut alături pe una dintre fiice – Elena; băiatul, Piotr, fiind înscris într-un vestit colegiu militar din capitala Rusiei, își vizita periodic mama. Întâlnirea emoționantă dintre cele două surori Elena și Natalia a avut loc abia în 1841, la Livorno⁷, iar soțul său a vizitat-o la Neapole în 1838, pentru a-și revedea fiica cea mare⁸.

³ Despre Alexandru Dimitrie Ghica vezi Dora D'Istria, *Gli albanesi in Romania. Storia dei principi Ghika nei secoli XVII, XVIII e XIX*, Firenze, 1873, p. 440-442; Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic*, București, Librăriile Socec & Comp. și C. Spetea, 1915, p. 12; Mihail Dimitrie Sturdza, *Dictionnaire historique et généalogique des Grandes familles de Grèce, d'Albanie et de Constantinople*, Paris, 1983, p. 297-299; Anastasie Iordache, *Principii Ghica. O familie domnitoare din istoria României*, București, Editura Albatros, 1991, p. 141 etc.

⁴ Vladimir Ghika, *Din istoria palatului regal. Amintiri din prilejul unor vechi socoteli de domnița Alexandrina Ghika*, în „Convorbiri literare”, XLVII, 1913, no. 4, p. 351; C. Gane, *Alexandru vodă Ghica și contesa van Suchtelen*, în idem, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. II, Chișinău, Editura Universitas, 1991, p. 381-403; Cătălina Opaschi, *Iubiri celebre. Condurul de mătase*, în „Magazin istoric”, oct. 2008, p. 8-12.

⁵ Emanoil Hagi Mosco, *op. cit.*, p. 294; Cătălina Opaschi, *op. cit.*, p. 8.

⁶ Elisabeta a descris peripețiile drumului în scrisoarea din Neapole, 18/29 mai 1838, către Alexandru Dimitrie Ghica. Biblioteca Academiei Române (în continuare BAR), *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(279)/CLXXVI.

⁷ Eadem, Livorno, 7/19 noiembrie 1841, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(427)/CLXXVI.

⁸ Eadem, Neapole, iulie 1838, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(289)/CLXXVI.

După vizita soțului relațiile contesei cu nobilele sale rude par să se fi normalizat. Elisabeta amintea în scrisori întâlnirea de la Neapole cu mătușa sa, prințesa Dolgoruki⁹, dar și cu rudele sale paterne din familia Lanskoi care, în cele din urmă, i-au înțeles alegerea¹⁰.

Nu intenționăm să prezentăm relația personală a celor doi, care rămâne peste timp un impresionant exemplu de profunzime, delicatețe, generozitate – sentimente ce așteaptă cu răbdare măiestria unui scriitor, ce ar putea scoate la iveală din colbul scrisorilor o frumoasă poveste de dragoste. Amintim numai constanta preocupare a domnitorului față de nevoile materiale ale contesei, care se afla împreună cu mica sa familie departe de țară, bolnavă atât ea (avea atrită), cât și fiica sa Elena (avea episoade de depresie și ftizie). Elisabeta îi mulțumea pentru sprijinul financiar¹¹, îl sfătuia să aibă grijă de sănătate, convingându-l să meargă la Carlsbad sau să vină la Neapole: „Viens vite à Naples, te rechauffer un peu à son beau soleil et oublier pour un moment tous les tracas”¹². Scrisorile erau presărate cu flori de trandafiri, violete, mirt, însoțite de versuri sau rugăciuni în italiană scrise de Elena, care de multe ori era nevoită, datorită bolii mamei sale, să ia locul acesteia în corespondența cu domnitorul Ghica¹³. Impresionează și sentimentele calde ale Elenei, care îl va considera pe domnitor mai mult decât un binefăcător, un tată. Îi descria în amănunțime primul bal¹⁴, îi trimitea canțonete și îi mulțumea pentru grija față de ea și mama sa¹⁵. Cei doi protagoniști au înfruntat barierele timpului și ale distanței. De când s-au despărțit nu au reușit să se întâlnească decât o singură dată, în noiembrie 1838, la Milano¹⁶. Au existat mai multe încercări eșuate din cauza îndatoririlor domnitorului Ghica, ce l-au împiedicat să meargă în Italia. Se va stabili în Capodimonte (Neapole), la vila cumpărată de contesa van Suchtelen¹⁷, abia în 1858, și va rămâne aici până la moartea sa.

⁹ Eadem, Neapole, 2/14 mai 1839, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(313)/CLXXVI.

¹⁰ Eadem, Neapole, 10/22 ianuarie 1842, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(441)/CLXXVI.

¹¹ Eadem, Neapole, 19 noiembrie/1decembrie 1834, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(162)/CLXXVI.

¹² Eadem, Neapole, 18/30 ianuarie 1838, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(262)/CLXXVI.

¹³ Eadem, Neapole, 16/28 septembrie 1839, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (319)/CLXXVI.

¹⁴ Eadem, Neapole, 25 februarie/7 martie 1840, BAR, *fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (353)/CLXXVI.

¹⁵ Eadem, Neapole, 17/29 februarie 1840, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (352)/CLXXVI.

¹⁶ Și de această dată întâlnirea a avut loc după multe peripeții. La sfârșitul lui august 1838 Elisabeta se afla la Trieste, unde trebuia să se întâlnească cu Alexandru Dimitrie Ghica. După mai multe zile de așteptare pleca dezamăgită spre Neapole, în timp ce domnitorul a sosit în oraș după plecarea ei. Se vor întâlni în noiembrie, la Milano și vor rămâne împreună două luni.

¹⁷ Planul vilei, cu 16 camere, era făcut cunoscut domnitorului prin scrisoarea din Neapole, 28 iunie/10 iulie 1841, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(417)/1841.

Contesa van Suchtelen avea un spirit viu, cultivat, fiind interesată de evenimentele care i-au marcat epoca. Urmărea cu mare interes politica internă din Țara Românească și-i relata domnitorului Ghica episoade importante din istoria contemporană a statelor italiene. Era pasionată de lectură, iar scrisorile sale mărturiseau preocuparea de a citi operele lui Victor Hugo, François René de Chateaubriand¹⁸, Emanuel Swedenborg¹⁹, istoria republicilor italiene²⁰ sau cartea de voiaj a lui Anatole Demidov, în care erau dedicate țărilor române capitole importante²¹. Nu-i erau străine nici scrierile lui Pierre Leroux²². Admirația față de antichitate a determinat-o să învețe greaca veche și modernă, iar într-o scrisoare îi mulțumea lui Alexandru Dimitrie Ghica pentru transcrierea unei inscripții din Veneția²³.

Numirea lui Alexandru Dimitrie Ghica pe tronul Țării Românești, în 1834, a aflat-o la Kiev. Era entuziasmată și îl felicita pe el și pe frații acestuia, intenționând să vină să-l întâlnească la Sibiu, oraș unde se refugiase în 1829, în timpul epidemiei de ciumă²⁴. Spera ca înalta demnitate a lui Ghica să-i ajute să-și rezolve delicata problemă personală. Se pare că Nicolae I ar fi acceptat ideea căsătoriei celor doi, în virtutea dorinței de a consolida influența rusă la București, dar cea care s-a opus divorțului contesei a fost chiar mama sa. Rugămintile acesteia, care dorea să-și salveze fiica de poziția ingrătă a unei femei divorțate, l-au determinat pe împărat să renunțe la planurile sale de a avea pe tronul Țării Românești o contesă rusă²⁵. Aflată în capitala Austriei, în noiembrie 1834, îl înștiința pe domnitor că-l cunoscuse, în casa bancherului Pop, pe consulul Franței²⁶, care se îndrepta spre București²⁷.

Contesa urmărea în presa timpului articolele referitoare la Țara Românească și-i cerea detalii domnitorului Ghica. Ultimul se pare că nu-i dădea amănunte referitoare la politica internă a principatului, dorind probabil s-o protejeze de tulburările și problemele la care era expus. În scrisoarea din 6/18 ianuarie 1838, îl

¹⁸ Elisabeta către Alexandru Dimitrie Ghica, Kiev, 24 ianuarie 1832, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(94)/CLXXVI.

¹⁹ Eadem, Kiev, 22 mai 1833, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (143)/CLXXVI.

²⁰ Eadem, Neapole, 27 februarie/11 martie 1837, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (213)/CLXXVI.

²¹ Eadem, Vomero, 15/17 iunie 1840, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (369)/CLXXVI. Era vorba despre *Voyage dans la Russie méridionale et la Crimée, par la Hongrie, la Valachie et la Moldavie*, Paris, 1838.

²² Eadem, Neapole, 20 iulie 1849, Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 175, f. 59.

²³ Eadem, Neapole, 4/ 16 februarie 1839, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (304)/CLXXVI.

²⁴ Eadem, Kiev, 26 august 1834, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (158)/CLXXVI.

²⁵ Vladimir Ghika, *op. cit.*, nota 1, p. 351.

²⁶ Se referea la Adrien Louis Cochelet.

²⁷ Elisabeta către Alexandru Dimitrie Ghica, Viena, 1/13 noiembrie 1834, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (160)/CLXXVI.

întreba care era opinia sa referitoare la un articol apărut în *Portofolio*²⁸, referitor la atitudinea Europei față de creșterea influenței rusești în Țara Românească: „J’ai lu dernièrement il *Portofolio*, ouvrage que tu dois certainement connaître. C’est une invective contre la Russie. Elle leur paraît trop grande, trop puissance, elle tend trop... en dire en un mot du fait ombrage à l’Europe, particulièrement à l’Angleterre. On y prétend que la Valachie et le Prince partage lui-même l’opinion et les sentiments de ses concitoyens et voudront à tout pris se libérer de la protection de la Russie et se mettre sous celle de la généreuse Angleterre”²⁹. În același timp îl înștiința despre apariția în „*Revue des Deux Mondes*” a unui articol despre Ungaria, care îi părea a fi fost comandat³⁰.

Începutul anului 1838 era marcat de cutremurul care a zguduit Bucureștii, dar și de ecurile afacerii Marseille³¹. Ambele evenimente sunt cunoscute de către Elisabeta din „*Journal des Débats*”³². Tulburările din anii 1838–1840 provocau noi neliniști contesei. Îl întreba pe domnitor care erau asociațiile secrete amintite de jurnale și cine era Ion Câmpineanu, liderul opoziției din Adunarea obștească, ce se opunea adoptării articolului adițional din Regulamentul organic. Își manifesta încrederea în firmanul primit de la sultan, care îl va fi ajutat pe domnitor să instaureze ordinea în țară³³. Descoperirea mișcării revoluționare din 1840 a fost aflată de contesa Suchtelen din presa italiană. Era preocupată de siguranța domnitorului Ghica și îi cerea detalii despre membrii complotului³⁴. În ceea ce privea revoltele bulgarilor din Brăila, presa occidentală scria despre amestecul prinților din Valahia, Moldova și Serbia în provocarea acestora, iar Elisabeta îl înștiința pe domnitor de aceste percepții³⁵.

Adeptă a reformelor inițiate de generalul conte Pavel Kisselev, contesa sprijinea inițiativele domnitorului Ghica în modernizarea instituțiilor statului. Îl felicita pe acesta cu ocazia reformelor referitoare la reorganizarea clerului³⁶ și îl

²⁸ *Le Portofolio, Collection de documents politiques relatifs à l’histoire contemporaine*. Tradus din engleză, Paris, 1836-1837.

²⁹ Elisabeta către Alexandru Dimitrie Ghica, Neapole, 6/18 ianuarie (în scrisoare data este 6/24 ianuarie; nu întotdeauna se respectă diferența de 12 zile dintre cele două stiluri), BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (259)/CLXXVI.

³⁰ Eadem, Neapole, 19/31(30 în scrisoare) martie 1839, BAR, *fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(309)/CLXXVI.

³¹ I.C. Filitti, *op. cit.*, p. 55.

³² Elisabeta către Alexandru Dimitrie Ghica, Neapole, 18/30 ianuarie 1838, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (262)/CLXXVI; 14/26 (27 în scrisoare) februarie 1838, BAR, *fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (265)/CLXXVI.

³³ Eadem, Neapole, 1840, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (349)/CLXXVI.

³⁴ Eadem, Neapole, 1/13 (12 în scrisoare) decembrie 1840, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (391)/CLXXVI; 14/26 decembrie 1840, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (393)/CLXXVI.

³⁵ Eadem, Capodimonte (Neapole), 17/29 (în scrisoare 28) august 1841, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (422)/CLXXVI.

³⁶ Eadem, Neapole, 1840, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (370)/CLXXVI.

încunoștiința că jurnalele germane, respectiv „Gazeta de Augsburg”, scriau despre măsurile luate pentru ameliorarea soartei agricultorilor și a organizării tribunalelor civile³⁷. Se implica în proiectul de înființare în Țara Românească a unei postăvării. Îl informa pe Alexandru Dimitrie Ghica de conversația cu baronul Winspeare, un foarte distins jurist, referitoare la profitul pe care l-ar putea aduce statului înființarea unei astfel de manufacturi. În finalul scrisorii își manifesta credința că Țara Românească poate prospera și prin agricultură³⁸.

După îndepărtarea din Țara Românească a urmat pentru Alexandru Dimitrie Ghica o perioadă de peregrinări prin Europa³⁹. Revoluția de la 1848 l-a surprins la Viena, unde primea scrisorile contesei. Ultima îi cerea vești din țările române, fiind preocupată de o eventuală întoarcere a prințului în țară. Prietenă sau simplă cunoștință a diplomaților și generalilor ruși care se aflau atunci în Țara Românească și Moldova, îl atenționa pe Alexandru Dimitrie Ghica să fie prudent față de afirmațiile acestora. Trebuia să facă distincția între părerile personale și intențiile guvernului rus: „Reste à savoir comment comprendre la phrase du général Lüd[ers] qu'on dit demander à ta belle-sœur : 'Pourquoi ne reviens-tu pas dans ta patrie ?' Est-ce une manière de la sonder ? Est-ce une manière de t'engager à revenir ? Mais alors comment ne prend-il pas l'initiative ? Est-ce comme un homme qui te porte de l'intérêt, mais qui parlerait d'ami à ami ? Ou bien est-il un organe du gouvernement et alors comment s'adresserait-il à ta belle sœur et non à ton frère”⁴⁰.

În vara lui 1849 îi cerea cu insistență detalii asupra mersului conflictului din Transilvania: „Parle-moi je te prie des affaires d'Hongrie qu'on défigure ici de mille manières. Je ne puis comprendre pourquoi la Russie doit prendre fait et cause pour les autrichiens”⁴¹. Cunoștea, probabil din presă campaniile duse de generalii polonezi Josef Bem și Henryk Dembinski în Transilvania, dar dorea să capete mai multe informații de la Ghica⁴². În iulie 1849 neliniștea sa referitoare la viitorul domn al Țării Românești era confirmată de știrea că fuseseră numiți Barbu Știrbei la București și Grigore Alexandru Ghica în Moldova⁴³.

Elisabeta van Suchtelen era o reprezentantă a nobilimii ruse, și chiar dacă se găsea departe de țara sa natală își manifesta solidaritatea cu politica acesteia. În ceea ce privește politica internă a Țării Românești, nu a avut nici o influență asupra

³⁷ Eadem, Neapole, 17729 martie 1842, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (448)/CLXXVI.

³⁸ Eadem, Neapole, 6/18 (în scrisoare 19) aprilie 1841, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (407)/CLXXVI.

³⁹ Cătălina Opaschi, *op. cit.*, p. 10–11.

⁴⁰ Elisabeta către Alexandru Dimitrie Ghica, <Neapole>, 1/13 ianuarie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 147, f. 16.

⁴¹ Eadem, <Neapole>, 4 iunie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 170, f. 1. Vezi anexa nr. 4.

⁴² Eadem, <Neapole>, 4 iunie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 169, f. 51. Vezi anexa nr. 5.

⁴³ Eadem, <Neapole>, 20 iulie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 175, f. 59.

acesteia, singurele informații provenindu-i din presa europeană sau din scrisorile domnitorului Ghica, ce era destul de zgârcit cu amănuntele referitoare la evenimentele interne.

Contesa cunoștea familia domnitorului Ghica, în încheierea scrisorilor transmitea fraților acestuia, Costache și Mihail, surorii Pulcheria și copiilor acestora salutări și urări de sănătate. Se interesa și de căsătoriile nepoatelor domnitorului: Olga și Elena (Dora D'Istria), fiicele lui Mihail Ghica⁴⁴. Întreținea legături cu Alexandru Blaremburg, cumnatul domnitorului, unul dintre emisarii celor doi îndrăgostiți, care în 1838 o și vizitase la Neapole⁴⁵, iar în 1842 îl primea pe aghiotantul domnitorului, baronul Rudolf von Borroczy⁴⁶.

În timpul exilului revoluționar se interesa de soarta lui Nicolae Golescu, care fusese un apropiat al domnitorului și care a fost implicat și în revoluția din Țara Românească. Îi propunea lui Ghica să-l trimită pe Golescu la Neapole, unde și-ar fi găsit un adăpost confortabil, lângă prieteni de suflet⁴⁷.

Informații prețioase despre Neapole, peisajele mirifice, obiceiurile populației, dar și despre flagelul nemilos al epidemiei de holeră din 1836, despre înalta societate din capitala Regatului celor Două Sicilii, transpar din scrisorile contesei van Suchtelen.

După o perioadă de adaptare, îngreunată și de izbucnirea unei nemiloase epidemii de holeră, care a zguduit sudul și centrul Italiei în 1836-1837, contesa descria cu încântare frumusețea peisajului din jurul golfului Neapole, măreția Vezuviului, apusurile magnifice⁴⁸, toate însuflețite de veselie locuitorilor⁴⁹, de cântecele tradiționale ale muzicanților, numiți *zampognari*⁵⁰.

Printre evenimentele la care au asistat Elisabeta și fiica sa Elena s-a numărat și inaugurarea căii ferate Neapole-Resina, astăzi Ercolano: „Nous avons appris dernièrement un grand événement qui a eu lieu la semaine passée à Naples, c'est l'ouverture du chemin de fer depuis Naples jusqu'à Resina. Grande solennité à cette occasion. L'archevêque a béni le nouveau chemin, puis au première signal du canon... les généraux et les officiers de l'armée de terre et de mer du royaume ont

⁴⁴ Eadem, <Neapole>, 11 martie 1849, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 156, f. 33.

⁴⁵ Eadem, <Neapole>, 23 iulie/4 august 1838, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (290)/CLXXVI.

⁴⁶ Eadem, <Neapole>, 10/22 ianuarie 1842, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (441)/CLXXVI.

⁴⁷ Eadem, <Neapole>, 4 iunie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 170, f. 1. Vezi anexa 4.

⁴⁸ Eadem Neapole, 27 iulie/8 august 1837, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (2349)/CLXXVI.

⁴⁹ Eadem, Neapole, 28 octombrie/9 noiembrie 1836, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (196)/CLXXVI.

⁵⁰ Eadem, Neapole, 1835, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (174)/CLXXVI. *Zampognarii* erau muzicanți ce cântau melodii tradiționale, în special în timpul sărbătorilor de iarnă.

fait le premier essai sous les yeux de Sa Majesté⁵¹. De remarcat că era una dintre primele căi ferate italiene, cunoscut fiind că cel dintâi stat unde au fost construite a fost Regatul celor Două Sicilii⁵².

Un alt eveniment emoționant la care a fost martoră a fost slujba pascală de la Roma, oficiată de papa Grigore al XVI-lea, în primăvara anului 1842. Îi descria domnitorului Ghica atmosfera din piața aflată în fața catedralei Sfântul Petru, mulțimea îngenunchiată care aștepta binecuvântarea papală, fiind copleșită de măreția clădirilor, a colonadei lui Bernini, a marmurelor ce străluceau în soare⁵³.

Pline de culoare sunt pasajele în care Elisabeta îi creiona domnitorului de la București saloanele nobile din Neapole. Îi relatea despre gala de la Operă⁵⁴, balul de la ministrul Austriei⁵⁵, prezentarea sa la Curtea regelui Ferdinand al II-lea⁵⁶, nunta prințului Leopold, conte de Siracuza, cu Maria de Savoia în 1837⁵⁷. Contesa frecventa familiile aristocratice ruse care vizitau Neapole: Orlov, Trubețkoi, Obolenski, Lanskoi⁵⁸, Galizîn, Tolstoi⁵⁹. A cunoscut personalități ale vremii sale: contele Xavier de Maistre⁶⁰, amiralul francez Charles Baudin⁶¹, Anatole Demidov⁶², generalul Guglielmo Pepe⁶³, fiind prietenă cu soția generalului rus Alexander von Lüders, cu soții Buteniev. Appolinaire Petrovici Buteniev, fost ambasador al Rusiei la Constantinopol, era în opinia contesei un fin diplomat, dar cu păreri bine ascunse sub cea mai desăvârșită politețe: „Je vois souvent Boutenieff, sa femme est très bien avec moi. Mais Boutenieff est un homme qui sous l’aspect de la plus grand

⁵¹ Eadem, Neapole, 29 septembrie/8 octombrie 1839, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (321)/CLXXVI. Fragmentul în care se descria ceremonia inaugurării a fost scris de Elena.

⁵² Jacques Godechot, *Histoire de l'Italie moderne (1770–1870)*, Paris, Hachette, 1971, p. 381.

⁵³ Elisabeta către Alexandru Dimitrie Ghica, Roma, 26 aprilie/7 mai 1842, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(453)/CLXXVI.

⁵⁴ Eadem, Neapole, 16/28 ianuarie 1837, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(206)/CLXXVI.

⁵⁵ Eadem, Neapole, 26 ianuarie/8februarie 1837, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(208)/CLXXVI.

⁵⁶ Eadem, Neapole, 13/25 martie 1837, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(215)/CLXXVI.

⁵⁷ Eadem, Neapole, 5/17 iunie 1837, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(227)/CLXXVI.

⁵⁸ Eadem, Neapole, 17/29 aprilie 1837, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (220)/CLXXVI.,

⁵⁹ Eadem, Neapole, Neapole, 15/27 martie 1837, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S2(271)/CLXXVI.

⁶⁰ Eadem, Neapole, 2/14 ianuarie 1837, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(205)/CLXXVI.

⁶¹ Eadem, <Neapole>, 7 februarie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 151, f.24.

⁶² Eadem, Neapole, 3/15 august 1837, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(237)/CLXXVI.

⁶³ Eadem, <Neapole>, 2/14 februarie (în scrisoare 15) 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 152, f. 27.

douceur (ce qui ne lui coûte pas beaucoup car il est doux de son naturel) et excessivement caché et d'une finesse prodigieuse, de sorte qui il n'y a pas moyen de l'aborder sur l'article des Principautés⁶⁴.

Evenimentele europene erau urmărite de contesa van Suchtelen și comentate în scrisorile adresate domnitorului Ghica. Un astfel de episod era conflictul dintre Anglia și Regatul celor Două Sicilii referitor la extragerea sulfului din Sicilia. Producția de sulf, de a cărei extracție se ocupau în special întreprinzători britanici, crescuse exponențial, ducând la o criză de supraproducție, la scăderea dramatică a prețurilor, implicit la diminuarea salariilor și exploatarea inumană a păturilor sărace din insulă. Regele Ferdinand al II-lea a încercat să limiteze dezastrul social și economic, concesionând exploatarea sulfului unei companii franceze, printr-un contract ce lovea în interesele britanice. Londra a reacționat violent, în aprilie 1840 trimițând în apele siciliene o escadră navală, gata să intervină împotriva vaselor napoletane.

În acest context, contesa van Suchtelen relatează în scrisorile sale despre măsurile militare luate de Ferdinand al II-lea, care a trimis în Sicilia trupe conduse de generalul Carlo Filangeri, subliniind faptul că regele avea misiunea de a rezista în fața pretențiilor britanice⁶⁵. Sub comanda amiralului Stafford, o parte a navelor britanice au înaintat în golful Neapole pentru a bloca porturile din zonă⁶⁶, iar contesa scria că, la rândul său, regele avea armata masată în localitățile Baja, Pozzuoli, Neapole, avea și 17 tunuri, iar trupele arătau superb⁶⁷. Spre sfârșitul lui aprilie 1840, contesa anunța despre medierea conflictului de către regele Franței și ridicarea embargoului⁶⁸, iar în iulie prezenta decizia asupra diferendului anglo-napoletan: pentru că noul contract lezase interesele britanice, regele Ferdinand al II-lea urma să plătească 800 000 ducăți și să schimbe guvernul. În opinia contesei prevederile semănau mai mult cu un ultimatum decât cu un arbitraj⁶⁹.

Un alt eveniment amintit de contesă în scrisorile ei este războiul pentru tronul Spaniei, între susținătorii lui Carol de Bourbon, fratele regelui Ferdinand al VII-lea, și cei ai infantei Isabella de Bourbon, fiica regelui. Ultima fiind minoră, regența i-a fost încredințată mamei sale, regina Maria Cristina de Bourbon, principesă a Regatului celor Două Sicilii. Elisabeta van Suchtelen scria că regina regentă a

⁶⁴ Eadem, <Neapole>, 1/13 ianuarie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 147, f. 16.

⁶⁵ Eadem, Neapole, 29 martie /11 aprilie 1840, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(357)/CLXXVI.

⁶⁶ Martin Kohler, *Il ruolo della Gran Bretagna nella caduta del regno delle Due Sicilie*, http://www.eleaml.org/e_book/martin_tesi_it.pdf.

⁶⁷ Elisabeta către Alexandru Dimitrie Ghica, Neapole, 13/25 aprilie 1840, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (360)/CLXXVI.

⁶⁸ Eadem, Neapole, 22 aprilie/2 mai 1840, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (361)/CLXXVI.

⁶⁹ Eadem, Neapole, 7/19 iulie 1840, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (372)/CLXXVI.

Spaniei își trăgea forța de la Dumnezeu și de la nepoata sa, regina Neapolelui (era vorba despre a doua soție a regelui Ferdinand al II-lea, Maria Tereza de Austria)⁷⁰.

Elisabeta descria exaltarea războinică care domnea în Franța în legătură cu posibila intervenție de partea viceregelui Egiptului, Mehmed Ali: la Paris se strigă război, exclama contesa în scrisoarea din 5/19 septembrie 1840⁷¹. Însă evenimentele se vor fi calmat după încheierea Convenției de la Londra, semnată între Anglia, Austria, Rusia și Prusia, și în fața atitudinii guvernului francez, care a renunțat de a se amesteca în conflict.

Izbucnirea revoluției de la 1848 în Regatul celor Două Sicilii era de asemenea relatată de contesa van Suchtelen, care a fost martoră a violențelor declanșate în 15 mai la Neapole. Aici, în ziua fixată pentru deschiderea Camerelor convocate de rege, garda națională, constituită în majoritatea marilor orașe din regat, a ripostat în fața trupelor regale transformând capitala într-un adevărat câmp de bătălie. Contesa descria pagubele provocate palatelor, dispariția unor nobili napoletani în timpul luptelor. Armata regală se pregătea pentru sosirea revoluționarilor din Calabria, guvernul fusese înlăturat, iar în capitală se declarase starea de asediu⁷². După armistițiul cu Imperiul habsburgic, din august 1848, Regatul Sardiniei se pregătea de un nou conflict cu acesta; în noiembrie 1848 papa Pius IX a părăsit Roma, retrăgându-se la Gaëta; la începutul lui 1849 s-au proclamat republici în Roma și în Toscana.

Contesa van Suchtelen surprindea aceste schimbări și consecințele asupra Regatului celor Două Sicilii. În februarie 1849 scria despre posibilele schimbări din guvernul napoletan, despre șansele abilului Filangeri de a forma noul cabinet la Neapole. Auzise de la prințesa Volkonski că în Roma republicană ar exista trei grupări politice care-și disputau puterea: reacționarii, moderații și revoluționarii. Acestora li se adăugau oportuniștii, care migrau dintr-un grup în altul. Își exprima opinia că suveranul pontif nu se va putea reîntoarce în Roma drept reprezentant al puterii temporale⁷³. Marele duce al Toscanei fusese nevoit să se retragă în palatul său din Florența, pentru că nu semnase constituția și nu dorea să se afle în poziția ingrată a Papei: „Ici le monde tourbillonne en bals et plaisirs, au milieu des tourbillons politiques; et pendant tu m’annonces que l’on est à faire une belle part à Naples dans les arrangements d’Italie, Rome se constitue en République, la Toscane en fait autant. On prétendait même que le Grand Duc devait rejoindre le Pape à Gaëte ; mais c’est une méchanceté de mauvais langage. Le Grand Duc de Toscane a été destitué pour ne pas avoir voulu signer la Constituante et s’est retiré dans son

⁷⁰ Eadem, Neapole, iulie-august 1840, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2 (374)/CLXXVI.

⁷¹ Eadem, Neapole, BAR, *Fond corespondență Alexandru Dimitrie Ghica*, S 2(378)/CLXXVI.

⁷² Eadem, <Neapole>, 18 <31> mai 1848, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 144, f. 11–12. Vezi anexa nr. 1.

⁷³ Eadem, <Neapole>, 1 <13> februarie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 150, f. 1–2. Vezi anexa nr. 2.

château près de Florence. Il n'aura pas voulu suivre l'exemple du Pape pour donner aux meneurs gain de cause, car ceux de Rome se sont appuyés sur cela pour dire au peuple que le départ du Pape procurait son abandon de la souveraineté temporelle. Dieu sait comment se soutiendra Charles Albert. Les séances des Chambres de Naples sont orageuses. Enfin Dieu sait comment tout cela va tourner. Les affaires de la Sicile se compliquent de nouveau, ce dont tu auras pu prévoir d'après le discours de la Reine Victoria⁷⁴. La câteva zile distanță îi scria despre eforturile lui Ferdinand al II-lea de a pacifica Sicilia, trimițându-l la Palermo pe amiralul Charles Baudin cu un plan de reforme: „L'amiral Baudin s'en va à Palerme avec des propositions d'accommodement. Le Roi accorde à la Sicile une armée à part, un gouvernement à part, il ne conserve que la couronne. Si elle n'accepte pas toute cela, les puissances alliées le réalisant et laisseront aux siciliens de vider leurs contestations. Dans tout le cas je ne crois pas que l'escadre nous reste fort longtemps. Elle sera expédiée ou pour la Sicile ou bien pour Toulon⁷⁵. Dacă oferta regală ar fi fost refuzată sicilienii urmau să fie amenințați cu războiul: „Les affaires de la Sicile s'arrangent dit-on. On leur accorde à peu près tout excepté une armée à part. Les amiraux Baudin et Parker vont aller en personne faire à Palerme la déclaration de cet ultimatum, après qui si la Sicile n'y consent pas, on la livre aux horreurs de la guerre, contre laquelle les bons allies lui ont donné tout le temps de se préparer et de se prémunir, grâce encore à leur bons offices⁷⁶”.

În iunie–iulie 1849 scrisorile contesei conțin informații referitoare la asediarea Romei republicane de către trupele franceze. Rezistența republicanilor a transformat Cetatea Eternă într-o fortăreață redutabilă. Contesa îl făcea responsabil pe Giuseppe Garibaldi de insuccesele francezilor, scriind că acesta răspândea teroare în întreg orașul. În timp ce Roma cunoștea ororile asediului, familia regală a Bourbonilor se reîntorcea în Neapole din exilul de la Gaëta⁷⁷. În 14 iulie contesa scria despre pătrunderea francezilor în Roma, urmărirea lui Garibaldi și a trupelor sale, punerea lui Mazzini, Salicetti, Sterbini sub protecția britanică⁷⁸.

Ultima referire la evenimentele anilor revoluționari datează din 19 septembrie 1849. Era ziua în care papa, înconjurat de cardinali, care îi aminteau contesei de ceasurile pline de teroare ale Inchiziției, binecuvânta mulțimea strânsă în fața palatului regal din Neapole. Sosirea regelui Ferdinand nu a fost întâmpinată cu un entuziasm: „quelques gens criaient Viva il Re ! Le Roi se fait attendre fort mala-

⁷⁴ Eadem, <Neapole>, 2/14 februarie (15 în scrisoare) 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 152, f. 2-3.

⁷⁵ Eadem, <Neapole>, 5/17 (în scrisoare 21) februarie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 153, f. 1.

⁷⁶ Eadem, <Neapole>, 7 <19> februarie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 151, f. 23-24.

⁷⁷ Eadem, <Neapole>, 4 <16> iunie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 169, f. 51. Vezi anexa nr. 5.

⁷⁸ Eadem, <Neapole>, 14 <26> iulie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 174, f. 1. Vezi anexa nr. 7.

droitement, a paru conduit par deux cardinaux ; était fort pale, incertain et faisant une pauvre mine”⁷⁹.

Scrisorile contesei conțin și referiri la evenimentele din Parisul revoluționar. Dacă în februarie 1849 se arăta îngrijorată de noile revolte din capitala Franței, unde se evidenția Ledru-Rollin⁸⁰, în iunie acesta era văzut drept viitorul președinte al Franței, în condițiile în care sudul era frământat de tulburări și de holeră: „d’autre côté le midi de la France est plein de troubles. À Paris règne le choléra qui se répand dans les provinces. Pour le moment il faut rester sur place et attendre. Les nouvelles de France apportées hier par le paquebot de l’Etat sont fort alarmantes pour la tranquillité publique. On dit que les Rouges prennent le dessus, Ledru Rollin serait dit-on proclamer Président”⁸¹.

Scrisorile contesei van Suchtelen către Alexandru Dimitrie Ghica reprezintă o sursă inedită prin care surprindem modul în care au fost percepute evenimentele epocii de către o reprezentantă a aristocrației ruse, cu multiple contacte în rândul boierimii din Țara Românească, Rusia sau cu elita Regatului celor Două Sicilii. Pentru istoric sunt interesante în special scrisorile din anii 1848–1849, Elisabeta fiind martora frământărilor revoluționare din Neapole. Poziția sa promonarhică n-a împiedicat-o să se informeze și să prezinte, într-o manieră mai degrabă narativă decât analitică, desfășurarea evenimentelor, fără a uita să amintească reprezentanții tuturor grupărilor politice care animau scena politică a statelor italiene. De remarcate sunt și scrisorile în care prezintă conflictul anglo-napoletan referitor la exploatarea sulfului din Sicilia sau cele în care relatează domnitorului Ghica modul în care erau consemnate în presa occidentală evenimentele din Țara Românească.

Lectura scrisorilor ne dezvăluie o personalitate sensibilă, cultivată, cu un stil plăcut, captivant. Contesa van Suchtelen a fost marcată de idealismul epocii, o eroină romantică ce a jertfit efemerele bucurii materiale pentru găsirea unei împliniri sufletești purificate de sentimente și pasiuni puternice. Din păcate, scrisorile domnitorului Ghica nu le-am găsit, pentru a vedea dacă opiniile contesei au influențat deciziile acestuia. Putem intui însă, datorită profundelor sentimente care îi uneau, că părerile Elisabetei erau cel puțin receptate cu atenție de către ilustrul său corespondent. Prin prezentarea acestui fond de corespondență am dorit să reevaluăm personalitatea Elisabetei van Suchtelen, legătura specială a acesteia cu domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica, ce ar putea fi analizată și din perspectiva noilor cercetări dedicate istoriei familiei sau ale statutului femeii. Coroborată cu alte izvoare, corespondența particulară dintre cei doi îmbogățește percepția istoricului asupra primei jumătăți a secolului al XIX-lea.

⁷⁹ Eadem, Neapole, 19 <1 octombrie> septembrie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 183.

⁸⁰ Eadem, Neapole, 7 <19> februarie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 151, f. 24–24.

⁸¹ Eadem, Neapole, 4 <16> iunie 1849, ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 170, f. 1.

Anexa 1*

<Naples, le> 18 mai 1848

<Elisabeta van Suchtelen către Alexandru Dimitrie Ghica>

Mon cher Alexandre,

Je prends la plume sous l'impression la plus affreuse du fameux 15 du courant, jour fixé pour l'ouverture des Chambres et qui d'un jour de solennité s'est transformé dans le plus horrible massacre. La Garde Nationale a malheureusement pris l'initiative contre la troupe qui a eu le dessus et a fait main basse sur tout ce qui elle a rencontré. Toledo⁸² a été jonché des morts des deux partis, plusieurs maisons ont été incendiées et livrées au pillage ; les barricades préparées durant la nuit du 14 ou 15 se sont prolongées jusque passé notre Pont de la Sanità. La rampe de la Volpe jetée à bas pour une barricade au commencement de la rue, le Palais Gravina⁸³ a été brûlée, la Palais Cerino de même ; plus de Café de l'Europe : il est saccagé du fond en comble, la maison Rossi de même. Des familles entières massacrées ; jusqu'aux vieillards et aux enfants. La troupe est toujours encore sur les armes, car on entend les gens de Salerno⁸⁴, les Calabres et autres provinces pour la réaction. La cause est toujours la même, anarchie complète et division entre tous les parties, les révolutionnaires et les constitutionnels ne s'entendant guère c'est le tour de Babel. Pierre⁸⁵ dit que la troupe italienne a très bien donné et que les Suisses se sont battus comme des lions. Tu peux te figurer mon état, pendant ton absence. Mais cette journée a été de plus imprévue et les plus cruelles. Des familles entières ont disparu de la face de la terre. Les Dentice⁸⁶ (frère et fils) ont été pris les armes à la main et comme la loi martiale a été déclarée, on s'entend à les voir exécuter et [a] voir bien d'autres subir la même sort. Le ministère est changé. St. Elena a pour commandant un major Suisse qui a reçu ordre de faire feu à la première apparition hostile des provinces. Le seul chemin qui soit laissé libre est celui de Capo di Monte. Car St. Elena aura soin de les recevoir, de sorte que monsieur Cangiano⁸⁷ que j'ai enfin revu aujourd'hui matin pour un quart d'heure, m'a dit qu'il ne fera pas bon de rester dans ma maisonnette. Et où aller, sans moyens et sans argent ? Je t'avais écrit l'avant avant-veille du fameux 15, pensant

* Am considerat util să redăm în anexe fragmente din scrisorile Elisabetei van Suchtelen, care evocă evenimentele anilor 1848-1849 în Regatul celor Două Sicilii. Acestea sunt copii, care se găsesc în *Fondul personal Alexandru Dimitrie Ghica* de la ANIC.

⁸² Stradă în Neapole.

⁸³ Palat renașcentist construit în secolul al XVI-lea, avariat în incendiul din 1848, astăzi sediul Școlii de arhitectură din Neapole.

⁸⁴ Oraș în provincia Campania, în sudul-vestul Italiei.

⁸⁵ Este vorba de fiul său Piotr.

⁸⁶ Familie nobiliară napoletană.

⁸⁷ Medicul ce o însoțea pe contesă.

t'envoyer ma lettre pour plus de sûreté par le bateau à vapeur le *Capri*, qu'on attendait. Je ne sais pourquoi il a tardé et n'est venu que le 15. La bagarre de Naples me le fit manquer le 16. La Princesse Obolensky s'est embarquée dessus et j'ai perdu l'occasion de te faire parvenir mon paquet. Cependant je te l'enverrai par un autre bateau à vapeur et ne l'aventurerai pas à tout hasard comme la présente, car sous son pli se trouve une lettre de Cangiano et les copies des lettres de change dont je l'ai fait depuis longtemps les premières : car personne ne veut ici les accepter ou les escompter. Je suis bien contente que tu ne sois pas trouvé avec nous dans ces moments de danger et de cet horrible drame. Que le bon Dieu te garde et te sauve de tout péril et de toute tristesse [...] On parle ici d'une déclaration de guerre entre la France et l'Autriche. La France veut-on dire, que le Roi se déclare pour l'une et l'autre puissance [...] J'oubliais de te dire que Naples est déclaré en état de siège. Je garde quelques balles ramassées dans notre allée [...]

ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 144, f. 11–12.

Anexa 2

1 février 1849

[note de la main du Prince] rép[ondu]: le 17 février 1849

<Aceiași>

[...] Nous sommes aujourd'hui au moment d'une grande décision. C'est l'ouverture des Chambres. Les uns craignent des mouvements perturbateurs, les autres disent que tout se passera tranquillement. On parle d'un changement de Ministère, et on nomme le fourbe Filangeri⁸⁸ à la tête des ministres. Cet homme est un véritable Cagliostro. Monté par ses viles bassesses, de garde en garde, jusqu'à une position des plus brillantes, il s'est enrichi de toutes les rapines imaginables ; maintenant il fomenté mille intrigues pour se mettre à la tête de ministère et se réhabiliter encore devant le public. Je suis fâchée que tu ne le connaisses pas ; ses yeux, si beaux sont remarquables par leur extrême vivacité et leur feu intelligent. Ils sont de toute beauté. Il a une tête remarquablement bien organisée et se fera un nom dans son administration, comme il s'en est fait un comme militaire. Tous les esprits sont fort préoccupés à cette heure de l'issue de l'ouverture des Chambres. On ne l'est pas moins des affaires de toute l'Italie et de ce que va faire la France. Les nouvelles qu'en reçoivent les français marins (?) sont bien tristes. Moi je suis préoccupée de ce qui advient de votre côté, dans ton pays, la Hongrie, la Galicie. Les journaux parlent d'une grande mésintelligence entre les autorités étrangères qui peuvent mener à la guerre. Est-ce oui ? Je n'ai guère de toute que les intrigues

⁸⁸ Carlo Filangeri, duc de Satriano (1784–1867), général et homme politique napoléonien.

n'aillent un train du diable. Que t'en dis Catinca⁸⁹ ? Quelles nouvelles as-tu de son mari, des ses chers enfants, de Pulcherie⁹⁰ et de sa petite famille ? En as-tu aussi de Golesko⁹¹ ? Que fait-il à Paris ? On prétend qu'il aide Callimachi à soutenir la bonne cause de sa patrie près du Président⁹². J'ai encore fait connaissance chez Mr. Chrépowitz, du comte Jenissen. Il a été Ministre de Bavière à Petersbourg, un homme âgé, mais charmant, grand amateur et connaisseur des beaux-arts, d'une conversation délicieuse et chaque fois que je le vois, je pense combien tu te plairais avec cet individu. Il part ce printemps pour l'Espagne [...] Elle, <princesse Volkonski>, dit que Rome est divisée en trois partis. Le parti réactionnaire qui clabarde sourdement mais qui ébranle pourtant les esprits faibles. Les modérés qui sont en plus grand nombre mais qui n'osent pas se montrer et attendent le secours de l'étranger pour se déclarer. Les révolutionnaires qui sont vainqueurs en ce moment parce qu'on ne leur a pas fait de véritable oppositions. Enfin les malveillants de toute espèce et de toute nation qui passent des uns aux autres pour troubler plus encore les esprits. Je crois que le Pape⁹³ ne pourra plus pas revenir à Rome comme Souverain temporel [...]

ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 150, f. 21 – 22.

Anexa 3

<Naples, le> 30 avril/11 mai 1849,
[note de la main du Prince] : rép[ondu]: le 28 mai
<Aceiași>

Mon cher Alexandre

Encore un anniversaire de fête que nous allons passer en ton absence. Il m'est bien pénible de recourir à la plume pour te féliciter au lieu de te souhaiter la bonne fête de vive voix et t'offrir un bouquet des roses de notre petit jardin qui en est tout plein en ce moment et serait très digne que tu y fasses quelques pas. Je t'embrasse de tout mon cœur et me borne à t'envoyer quelques feuilles des roses. Nous manquons depuis deux semaines de vos nouvelles. Il y a retard pour les paquebots, qui nous évitent pour ne pas subir la quarantaine de sorte que ce n'est que le bâtiment de l'Etat qui fait le service, et il n'arrive que tous les dix jours, et si vos lettres ne tombent pas juste pour le jour du départ, elle restent à Marseille. Les

⁸⁹ Probabil se referă la cumnata domnitorului, soția fratelui său, Mihail, Catinca Facca (1809–1853).

⁹⁰ Este vorba despre sora lui Alexandru Dimitrie Ghica, Pulheria (1800–1879).

⁹¹ Nicolae Golescu (1810–1877), om politic român.

⁹² Louis Napoleon Bonaparte (1808–1873), președinte și apoi împărat al Franței sub numele de Napoleon al III-lea (1852–1870).

⁹³ Pius IX (1792–1878), cu pontificatul cel mai lung din istoria Bisericii catolice (1846–1878).

nouvelles de Rome sont incertaines, après l'échec des français on reste ce me semble dans l'inaction. Les français attendent des renforts. Le Roi de Naples⁹⁴ est à la tête de son petit détachement et se trouve à Albano. Le St. Père attend et s'afflige de provoquer à la guerre à laquelle il s'était refusé pour délivrer même sa patrie de ses ennemis naturels. Le Grand Duc de Toscane est ici avec sa famille à prendre soin de son froid, son rhume et à se rassurer sur les prétentions de son pays. On le blâme de non pas s'y rendre. À Palerme le peuple se bat avec la garde nationale qui veut le désarmer. On y attend Filangeri. Naples est tranquille et enchantée du départ de l'escadre [...] Les affaires de Vienne semblent trop s'embrouiller du côté de la Hongrie, pour que la guerre ne finisse pas par s'allumer. Bedmar part vers le 23 pour Iassy [...]

ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 166, f. 1.

Anexa nr. 4

<Naples, le> 4 juin 1849,
[note de la main du Prince] rép[ondu] le 18
<Aceiași>

Mon cher Alexandre

[...] Les affaires d'Italie sont bien loin d'être arrangées, et l'armée française qui grossit tous les jours les pacifie encore moins ; d'un autre côté le midi de la France est plein de troubles. À Paris règne le choléra qui se répand dans les provinces. Pour le moment il faut rester sur place et attendre. Les nouvelles de France apportées hier par le paquebot de l'Etat sont fort alarmantes pour la tranquillité publique. On dit que les Rouges prennent le dessus, Ledru Rollin⁹⁵ serait dit-on proclamer Président [...] Pourquoi Nicolas Golesko ne viendrait-il pas à Naples, plutôt que de rester à Paris ? Je comptais lui écrire par Pierre pour l'engager à lui vous venir avec mon fils et pensais t'en faire la surprise. Sa pauvre mère me fait une peine extrême. Par quelles mortelles inquiétudes ne doit-elle pas passer. Je pense qu'elle se serait cachée chez sa fille dans les montagnes de Kimpulunghi. Parle-moi je te prie des affaires d'Hongrie qu'on défigure ici de mille manières. Je ne puis comprendre pourquoi la Russie doit prendre fait et cause pour les autrichiens. On avait répandu le bruit comme si Lüders avait été rappelé et disgracié. Je viens de recevoir une longue lettre de sa femme qui n'en dit rien [...]

ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 170, f. 1.

⁹⁴ Ferdinand al II-lea (1810–1859), rege al Regatului celor Două Sicilii (1830–1859).

⁹⁵ Alexandre Auguste Ledru-Rollin (1807–1874), om politic francez.

Anexa 5

[note de la main du Prince] : expédie de Naples <le>4 juin 1849,
répondu du Vienne, le 3 juillet
<Aceiași>

[...] Les milles nouvelles de la guerre de Hongrie, des troubles de l'Allemagne, confondent ma tête [...] Cette guerre sera de plus longue durée qu'on ne pense ; elle sera opiniâtre ; elle serait terrible. On nous parle ici d'un grand succès de Dembinsk⁹⁶ remporté sous nos troupes près de Iablocenka et d'une autre par Bem⁹⁷ en Transylvanie. Pourquoi nous met on dans cette galère ? Mais enfin l'épée est tirée et jetée loin, loin [...] Les français n'ont pas le succès de Rome. On s'est battu durant trois jours et durant ces trois jours ils ont été toujours successivement repoussés. Rome est, dit-on, transformée en forteresse inexpugnable, tant il y a des barricades. On veut faire sauter St. Pierre si les française parviennent à y entrer. Garibaldi se reproduit partout et répand partout le feu et la terreur. Naples est parfaitement tranquille. Le Roi est rentré de Gaëte avec toute sa famille. Filangeri a été désavoué, dit-on, dans les arrangements de la Sicile, qui leur donnaient toutes les privilèges et toutes les droits que les siciliens voulaient conquérir. Filangeri a manqué donner sa démission pour ce désaveu. Mais tout s'est arrangé au moyen d'une lettre écrite de la main même du Roi et d'une autre de celle de la Reine et du Cordon de St. André de la Russie [...]

ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 169, f. 51

Anexa 6

<Naples, le>, 14 juin 1849, 6 heures du matin,
[note de la main du Prince]: rép[onse] le 3 juillet
<Aceiași>

Mon cher Alexandre

[...] Figure-toi que tu as l'air de répondre à mon impatience d'avoir des nouvelles des affaires de Hongrie. Ici tous les journaux prétendaient des défaites des russes sur tous les points du théâtre de la guerre, et toi tu me dis qu'ils sont en dehors du territoire hongrois. Je te prie, mon cher Alexandre de me porter autant que tu pourras tout ce que tu es à même de savoir à ce sujet, et tu as certes nouvelles de première main... Il y a vraiment une cargaison de diplomates dans ce pauvre endroit de Gaëte. On vient d'envoyer de France un nouvel agent diplomatique

⁹⁶ Henryk Dembinki (1791–1864), general polonez.

⁹⁷ Josef Bem (1795–1850), general polonez.

qui remplace Lesseps⁹⁸ et qui avait été à Rome pour engager le Pape à se rendre en France. On dit qu'il tient rancune à St. Père de lui avoir manqué de parole et fera son possible pour combattre ses prétentions de pouvoir temporel absolu, comme les Cardinaux s'acharnent à le demander et y insistent de toutes leurs forces [...] Je trouve que tu ferais bien d'engager Golesco à se rendre chez nous. Il n'y a aucun danger ici pour lui. Oh, comme je plains sa pauvre mère ! Madame Lüders m'écrit des 4 et 5 feuilles ! Ne pouvait-elle pas intervenir pour mad[ame] Golesco près de Tittoff⁹⁹?

ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 171, dos. f. 1–2.

Anexa 7

<Naples, le> 14 juillet 1849

[note de la main du Prince]: rép[ondu] le 27

<Acceiași>

Mon cher Alexandre,

Il semble que vous attendez le départ des bateaux de l'état pour nous écrire de sorte que nous voici 14 jours sans vos nouvelles. J'en suis bien triste. Il me tarde d'apprendre ce que vous savez sur le compte de Pierre. J'ignore même où il se trouve. Ici on répand mille bruits pour ou contre notre armée. Celle des français s'est emparée de Rome et va encore être augmentée. On attend des nouvelles troupes pour remettre l'ordre, dit-on, et le maintenir. Baudin (Charles)¹⁰⁰ est chargé de la commission de réviser les dégâts faits à la Cité du Monde. Le Palais Farnese a horriblement souffert. En attendant, Sterbino (?) Sterbini¹⁰¹, Saliceti¹⁰², Mazzini¹⁰³, se sont mis sous la protection des anglais. Garibaldi¹⁰⁴ se trouve entre Velletri et Albano, ou sont précisément les troupes françaises à le poursuivre sans pouvoir l'attendre. Ils sont tous trop préoccupé de la conversation des trésors précieux de Rome [...] La Princesse Sophie Wolkonsky ne s'est cependant pas démenti; et jusqu'aux derniers moments elle a été sur les barricades. À cette heure elle se sera mise sous la protection libérale des françaises. Pour nous autres tranquillement dans notre petit coin de Naples à contempler toutes les grandes comédies de

⁹⁸ Ferdinand de Lesseps (1805–1894), diplomate și antreprenor francez.

⁹⁹ Vladimir Pavlovici Titov, diplomat, consul al Rusiei la București (1839–1840).

¹⁰⁰ Charles Baudin (1784–1854), amiral francez.

¹⁰¹ Probabil se referă la Pietro Sterbini (1795–1863), medic, deputat al Republicii romane din 1849.

¹⁰² Aurelio Saliceti (1804–1862), a făcut parte din primul triumvirat al republicii romane (februarie–martie 1849)

¹⁰³ Giuseppe Mazzini (1805–1872), revoluționar italian.

¹⁰⁴ Giuseppe Garibaldi (1807–1882), revoluționar italian.

libéralisme et de désintéressement. Le jour où on les a proclamés a été le jour des Dupes. C'est bien triste pour les belles âmes qui ont vraiment rêvé la fraternité de l'Evangile [...]

ANIC, *Fond personal Alexandru Dimitrie Ghica*, dos. 174, f. 1.

THE CORRESPONDENCE BETWEEN ELISABETA VAN SUCHTELEN AND
PRINCE ALEXANDRU DIMITRIE GHICA – AN UNPUBLISHED SOURCE
FROM THE TIMES OF THE ORGANIC RULES

Abstract

Private correspondence represents a less valued historical source. The aim of this article is to investigate the letters sent by the Russian countess Elisabeta van Suchtelen to prince Alexandru Dimitrie Ghica. Our aim is to investigate the opinions of the countess, since 1834 in a voluntary exile in Naples, towards the ways and means the events in Wallachia were reflected by the Western European press. We also aim to investigate her eye-witness accounts on the 1848–1849 revolution in the Kingdom of the Two Sicilies. This article is based upon the unpublished correspondence held by the Manuscript Section of the Library of the Romanian Academy and also by the Al. D. Ghica personal fund from the Central National Historical Archives.

Keywords: private correspondence, epoch of the Organic Rules, Kingdom of the Two Sicilies, 1848 revolution.